

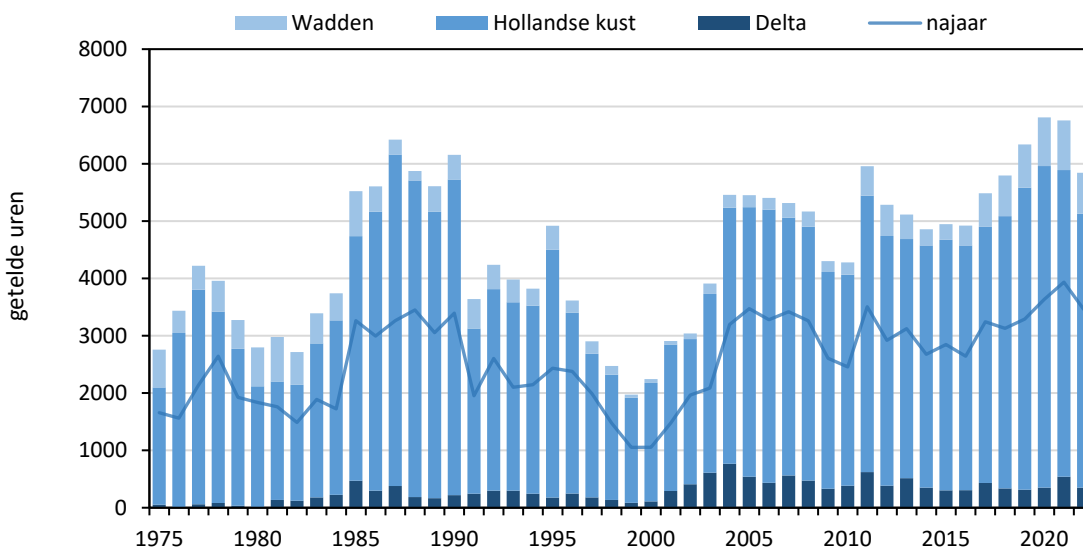
Nieuwsbrief Zeetrekellingen

In deze vijfde nieuwsbrief zeetrekellingen korte besprekingen van de telinspanning in het afgelopen jaar/seizoen, een topseizoen en langjarige toename van Alken in onze kustwateren, een online rapportage over de populatieontwikkelingen van zeevogels in het Noord-Atlantische gebied, en nog iets om over te dromen.

Telinspanning en voorjaartrek seizoen 2022/23

Bij het uitkomen van deze nieuwsbrief zit het telseizoen 2022/23 er alweer bijna op; over drie weken beginnen we aan een nieuw monitoringjaar. Hoewel de eindcijfers dus nog niet exact zijn te geven is dat dichtbij genoeg voor een exit poll van de telinspanning, ervan uitgaande dat die in de laatste paar weken niet heel anders zal zijn dan gebruikelijk. Ten

opzichte van de topinspanning in de twee voorgaande seizoenen laat het totale aantal getelde uren in het afgelopen jaar een terugval zien van 14%. Dat lijkt fors, maar daarmee zit dit seizoen nog steeds in de top-8 van best getelde sinds de oprichting van de Club van Zeetrekwaarnemers in 1974. De afname was in het voorjaar (januari-juni) met 21% groter dan in het voorafgaande najaar (juli-december; 9%).

Figuur 1. Telinspanning op vaste zeetrekposten langs de Nederlandse kust in de seizoenen 1975/76-2022/23 (juni 2023 geschat o.b.v. 2022), onderscheiden naar kustregio (staafkleuren) en najaar/voorjaar (blauwe lijn geeft landelijke najaarstotaal).

We vermoeden dat hierbij heeft meegespeeld dat het weer vooral in maart en april vaak niet erg gunstig leek voor goede trek van voorjaarssoorten. Inderdaad bleven de uurgemiddelden van vooral zwemeenden zoals Slobeend, Wintertaling en Zomertaling met ruwweg de helft achter bij wat we in het laatste decennium gewend zijn. Dat kan waarnemers ervan hebben weerhouden om vaker te gaan tellen. In mei kwam de wind bijna voortdurend uit de noord(oost)oosthoek, maar net iets te weinig oostelijk voor echt goede steltloper trek over zee. Mogelijk daardoor vielen ook de aantallen van soorten zoals Rosse Grutto en Kanoet laag uit. Een laag uurgemiddelde toonde ook bij Grote Stern, waarbij de vogelgriepsterfte in 2022 een rol zal hebben gespeeld. Vrij normale uurgemiddelden werden echter genoteerd van een aantal andere typische voorjaarssoorten zoals Rotgans, Smient, Bonte Strandloper, Dwergmeeuw en Visdief, dus er was best het een en ander te zien. Wellicht heeft in het najaar de relatieve schaarste aan stormweer voor een wat lagere telinspanning gezorgd,

omdat minder 'krenten' werden verwacht (en gezien, met uitzondering van de in de vorige nieuwsbrief besproken Grauwe Pijlstormvogels).

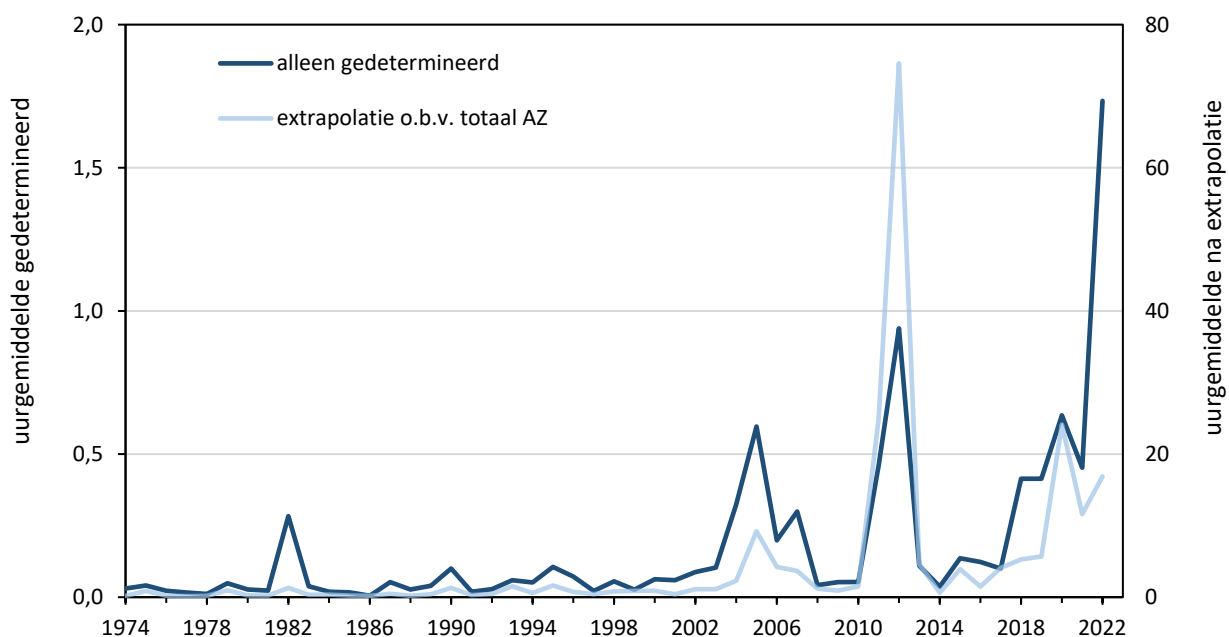
In deze tijd van vrijwel onmiddellijk beschikbare informatie over wat er buiten gebeurt is het te verwachten dat vogelaars hierop reageren in hun keuze wat te gaan doen in hun vrije tijd - naar zee, landvogelen of thuis brownie points verdienen voor een later moment. De daaruit voortvloeiende samenhang tussen telinspanning en (verwachte) vogelaantallen kan leiden tot een zekere 'uitvergroting' van betere perioden of jaren in de uurgemiddelden, maar vooralsnog zijn het totale aantal en de spreiding van teluren zo groot dat de monitoring van de aantalsontwikkeling over langere tijd hier niet wezenlijk door zal worden aangetast. Een niet te onderschatten rol daarbij spelen enkele posten waar al sinds jaar en dag meerdere ochtenden per week wordt geteld, vrij onafhankelijk van de weersvoorspellingen of van wat elders wordt gemeld. Hulde aan de betrokken volhouders!

Alken in opmars?

Een fenomeen dat al wat langer aan de gang is, maar in het afgelopen winterseizoen extra opviel, is de toename van de aantallen Alken voor onze kust. De aantalsontwikkeling van deze soort in de Nederlandse wateren was lang onduidelijk door het op afstand lastige onderscheid met de doorgaans talrijkere Zeekoet. Zowel door zeetrekters als bij tellingen vanuit vliegtuigen bleef het overgrote deel van de 'Alk/Zeezoeten' ongedetermineerd (bij zeetrek ruim 90%). Afgaande op de wel op naam gebrachte vogels zien we dat sinds de eeuwwisseling winterseizoenen met bovengemiddeld veel Alken veel vaker voorkomen dan in de drie decennia daarvoor (figuur 2). Opvallend is dat dit gebeurde in blokken van meerdere jaren achtereen met daartussen ongeveer even lange perioden waarin de talrijkheid weinig verschilde van die vóór de eeuwwisseling. Het huidige 'goede'

blok duurt nu al vijf jaar en het uurgemiddelde van gedetermineerde Alken (berekend over oktober-maart) in de afgelopen winter was het hoogste in de datareeks. Op een andere manier berekend, door extrapolatie van de soortverhouding onder de gedetermineerde naar alle getelde Alk/Zeezoeten, zouden er wellicht in winter 2012/13 nog iets méér Alken kunnen zijn geweest, maar aan zo'n extrapolatie kleeft natuurlijk wel onzekerheid. Zeker is dat nu 4 van de 5 hoogste dagtotalen op trektellen.nl uit het afgelopen seizoen stammen: 720, 447 en 633 langs Scheveningen op 9-11 januari, en 441 langs Texel op 28 oktober. In de laatste drie jaren zijn er ook honderden Alken per winter 'ter plaatse' gemeld door zeetrekters, waar vóór die tijd 50 stuks al een mooie score was. Voor zover goed zichtbaar (bv. vanaf havenpielen) ging het daarbij in merendeel om niet met olie vervuilde, actief foeragerende vogels.

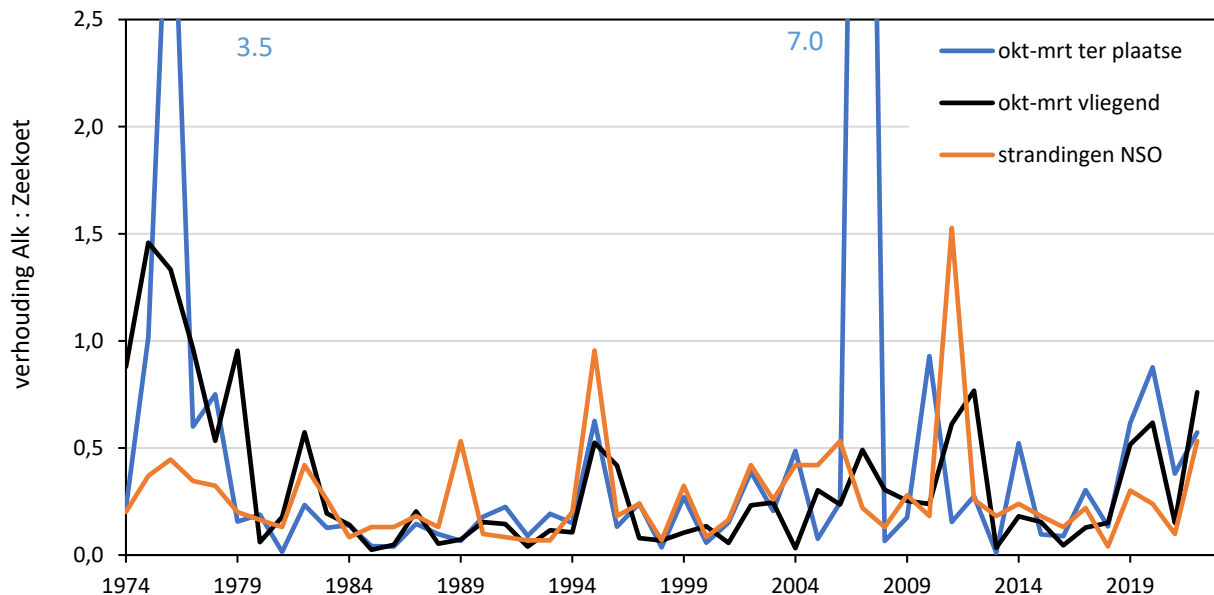
Figuur 2. Ontwikkeling van uurgemiddelde aantallen in oktober t/m maart van Alk langs Nederlandse zeetrekposten, van alleen de in het veld als Alk gedetermineerde vogels (donkerblauw), en op basis van een extrapolatie van de aantalsverhouding onder gedetermineerde Alken en Zeekoeten over alle getelde Alk/Zeezoeten (lichtblauw). '1975' staat voor winterseizoen 1975/76.

De toename van Alken blijft niet beperkt tot de voor zeetrekters zichtbare kuststrook. In het MWTL-monitoringprogramma met vliegtuigtellingen op zee wordt sinds 2014 lager

gevlogen dan voorheen, waardoor de twee soorten veel beter zijn te onderscheiden en aparte trends kunnen worden berekend. Op basis van die tellingen zou het aantal Alken op

de Nederlandse Noordzee sinds 2014 ruim zijn verdrievoudigd ([van Bemmelen e.a. 2022](#)), een veel snellere toename dan bij de Zeekoet (factor 1.8). Dat betekent meer dan een verdubbeling van de aantalsverhouding Alk:Zeekoet. Zo'n stijging is in de zeetrekcijfers over 2014-2022 inderdaad terug te zien, maar in sommige perioden daarvoor lag die verhouding nog hoger, al is het gemiddelde over de laatste 20 jaar wel ongeveer twee keer zo hoog als dat over de jaren '80 en '90. Opvallend is vooral de relatieve talrijkheid van Alken in de beginjaren van het systematische zeetrekten (figuur 3). Je kunt je afvragen of dat een artefact is van destijds nog minder goede optiek en determinatiekennis, maar dat lijkt te worden

tegengesproken door de overeenkomende verhouding onder de ter plaatse gemelde vogels, die doorgaans beter te bekijken zijn dan langs snorrende exemplaren. Dat de jaarschommelingen in de verhouding bij vliegers en zwemmers grotendeels synchroon verlopen geeft wel vertrouwen in de determinaties. Ook de verhouding onder op het strand angespoelde dode alkachtigen vertoont significant met de zeetrekgegevens samenvallende schommelingen van jaar op jaar, maar in deze reeks is het aandeel alken zowel in de late jaren '70 als in de meest recente paar jaar wat lager, en is hierin nog geen structurele toename zichtbaar (gegevens Nederlandse Stookolieslachtoffer Onderzoek, Kees Camphuijsen).

Figuur 3. Ontwikkelingen in de aantalsverhouding van op soort gedetermineerde Alken:Zeekoeten, bij vliegende (zwart) en ter plaatse gemelde vogels (lichtblauw) vanaf Nederlandse zeetrekposten, en bij dode vogels aangetroffen op de Nederlandse stranden (oranje, gegevens Nederlandse Stookolieslachtoffer Onderzoek, Kees Camphuijsen).

Of de schijnbare toename van Alken in Nederlandse wateren een positief signaal is, is niet zeker. De Britse broedpopulatie, waaruit de meeste in Nederland teruggemelde geringde Alken afkomstig zijn, is sinds de eeuwwisseling met ca. 40% gegroeid, ook de broedvogels van de Noorse westkust zijn toegenomen, en de toename bij ons kan dit simpelweg weerspiegelen.

Aan de andere kant ligt het belangrijkste wintergebied van Britse volwassen Alken vrij noordelijk in de centrale Noordzee ([Buckinham e.a. 2022](#); jonge vogels overwinteren vaak zuidelijker) en zou een toename in de zuidelijke Noordzee ook een verschuiving kunnen weerspiegelen in reactie op (voedsel)problemen in dat gebied.

Keerkringvogels in Sula

De Nederlandse ZeevogelGroep brengt het online tijdschrift *SULA* uit. *SULA* publiceert over alle aspecten die zee- en kustvogels en zeezoogdieren in het Noordzeegebied betreffen, met name Nederland, maar ook daarbuiten. Lange tijd was het een papieren uitgave maar sinds 2018 verschijnt *SULA* alleen online, in de vorm van zonder vaste regelmaat geplaatste artikelen. De laatste bijdrage van Job ten Horn en anderen beschrijft het voorkomen van Roodsnavelkeerkringvogels in Nederland aan de hand van twee doodvondsten op het strand en een (‘onbevestigde’) veldwaarneming van een levende vogel op [20 augustus 1990](#) bij Bloemendaal aan Zee. Het geeft zeetrekters iets om over te dagdromen, al of niet achter de kijker. De online *SULA* is [hier](#) gratis te lezen; pdf's van oudere nummers [hier](#).

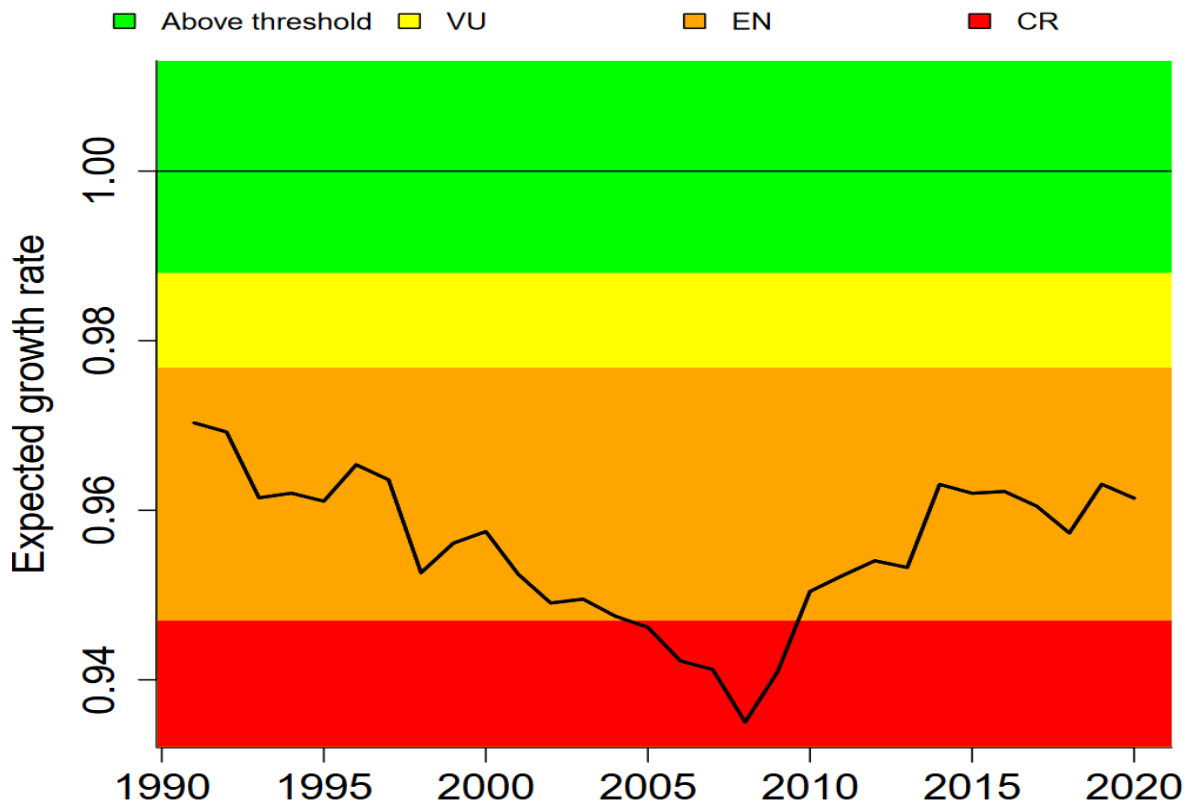

Roodsnavelkeerkringvogel, Fuerteventura Spain 13-2-2018
Foto: Thomas van de Es

Internationale zeevogeltrends: OSPAR QSR 2023

Nog even verder doorgaand op het thema lange-termijn-trends van zeevogels; hiervan is onlangs een nieuwe internationale overzichtsanalyse verschenen. OSPAR is een internationaal verdrag waarin 15 landen de bescherming van het Noordoost-Atlantische zeegebied afstemmen. Onder dit verdrag

verschijnt eens in de 6-10 jaar een online *Quality Status Report* (QSR) dat een overzicht geeft van de toestand van allerlei aspecten van het zeemilieu. Recent is een groot deel van het [QSR 2023](#) online gekomen. Aan de hand van een brede set aan indicatoren, waaronder zeevogels, wordt hierin beoordeeld of een 'Goede Milieutoestand' is bereikt, een term uit de EU Kaderrichtlijn Marien.

Figuur 4. Ontwikkeling van in de OSPAR indicator voor broedsucces voor Drieteenmeeuw in de internationale Noordzee. De zwarte lijn geeft de populatiegroeisnelheid die is te verwachten als het broedsucces gedurende langere tijd op het aangegeven niveau blijft (waarden <1 geven een afname, >1 een toename). De achtergrondkleuren geven de IUCN-Rode Lijst-klassen weer waarin een gezonde populatie zou belanden als deze groeisnelheid gedurende drie vogelgeneraties aanhoudt (groen 'minste zorg', anders 'kwetsbaar', 'bedreigd' of 'ernstig bedreigd').

De belangrijkste vogelindicatoren zijn [Marine Bird Abundance](#) en [Marine Bird Breeding Productivity](#). De *Abundance* indicator vat de ontwikkeling van populatiegroottes van zee- en kustvogels samen per regio in het OSPAR-gebied (bv. Noordzee met 5 deelgebieden, Arctische wateren, Keltische Zee etc.). Voor 'echte' zeevogels gebeurt dit vooral aan de hand van tellingen in de broedkolonies, voor vogels van ondiepe kustwateren en inter-

getijdengebied vooral aan de hand van tellingen buiten het broedseizoen. Gegevens over talrijkheid van zeevogels op zee buiten het broedseizoen, zoals in Nederland verzameld met vliegtuig- en zeetrekellingen, worden in deze indicator nog niet meegenomen omdat ze niet voor alle landen beschikbaar zijn. Een uitwerking van zulke offshore data voor het Belgische, Nederlandse en Duitse deel van de Noordzee wordt echter

al wel gepresenteerd in een [Pilot Assessment](#). De indicator geeft per regio en per ecologische soortgroep of per soort aan hoe de recente aantallen zich verhouden tot die in de jaren '90. De presentatie op de website geeft alleen weer of de drempelwaarde voor een goede toestand wordt gehaald of niet, maar met even doorklikken zijn ook alle onderliggende trendgrafieken te vinden, [bijvoorbeeld hier](#).

De *Breeding Productivity* indicator is gebaseerd op gegevens over aantallen jongen per broedpaar uitgevlogen in steekproeven van kolonies. Bijzonder aan deze indicator is dat aan de hand van literatuurgegevens over sterfte van volgroeide vogels is doorgerekend welke populatie-ontwikkeling is te verwachten bij het recent waargenomen broedsucces, en

bij welke categorie van de IUCN Rode-Lijst-systematiek die ontwikkeling past. Ook hiervan zijn met enig doorklikken de grafieken per soort te vinden (voorbeeld in figuur 4).

In een notendop samengevat zijn de resultaten niet gunstig: voor het merendeel van de beoordeelde soorten en ecologische groepen staan de indicatoren op 'onvoldoende'. Opvallend daarbij is dat zeevogels die hun voedsel nabij het zeeoppervlak vergaren (meeuwen, sterns, jagers, stormvogels) het in het Noordzeegebied slechter doen dan soorten die dieper in de waterkolom foerageren (alkachtigen, aalscholvers, Jan-van-Gent). Zie voor meer details ospar.org, of de links in bovenstaande tekst.

Hans Schekkerman
Gerard Troost

contact:
hans.schekkerman@sovon.nl